

שערי תשובה

תפילת התשובה ורדיפת החסד והאמת

הרב חיים סבתו

שערי תשובה א, מא-מז

העיקר החמישה עשר

מא התפלה. יתפלל אל השם ויבקש רחמים לכפר את כל עונותיו, שנאמר (הושע יד, ג): קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו. קחו עמכם דברים - זה ענין הוידוי. אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב - זה ענין התפלה, ופירוש "וקח טוב" - מעשה הטוב שעשינו, כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוטה כא א): עבירה מכבה מצוה. ובעת התשובה יתכפרו העונות ותתעורר זכות המצוה ויאיר נרה, אחרי אשר לא הגיה אורו לפני התשובה. וכן כתוב (איוב ח, ו): אם זך וישר אתה כי עתה יעיר עליך ושלם נות צדקך. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג): "אם זך וישר היית" לא נאמר, אלא "אם זך וישר אתה" - שעשית תשובה. כי עתה יעיר עליך - עתה אחרי התשובה שעשית, יעיר עליך כל הצדקות שעשית מלפנים, ואשר היה ביתך פתוח לרווחה ונטעת אשל אכסניה, כמו שכתוב (איוב לא, לב): דלתי לאורח אפתח, וקודם התשובה לא היו צדקותי מגינות עליך, ואחרי שובך וסר עונך, יעיר זכותך, ושלם נות צדקך. ונשלמה פרים שפתינו - יחשב וידוינו כחטאת פרים לרצון לנו לפניך. והזכיר "פרים", כי חטאת פר היתה פנימית, והיו מזין מדמה על הפרוכת ועל מזבח הזהב.

מב ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם למחות כעב פשעיו וכענן חטאתיו, ושיחפוץ בו וירצהו ויעתר לו כאשר אם לא חטא, כענין שכתוב בדברי אליהוא על בעל התשובה אחרי היסורים (איוב לג, כו): יעתר אל אלוך וירצהו, כי יתכן להיות העון נסלח ונפדה מן היסורים ומכל גזרה, ואין לה' חפץ בו, ומנחה לא ירצה מידו, ותאות הצדיקים מן ההצלחות להפק רצון מהשם ושיחפוץ בהם. ורצונו - החיים הקיימים והאמתיים והאור הגדול הכולל כל הנעימות, כענין שנאמר (תהלים ל, ו): חיים ברצונו, ונאמר (שם פ, כ): ה' אלקים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים מזמור פ): אין לנו אלא הארת פניך, והוא ענין הרצון, וכבר הקדמנו ובארנו זה. על כן תראה בתפלת דוד בעת התשובה, אחרי שאמר (תהלים נא, ד): הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני, התפלל עוד על הרצון, להיות רצון השם יתברך בו כקודם החטא, ואמר (שם פסוק יג): אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני. אחרי כן התפלל ואמר (שם פסוק יד): השיבה לי ששון ישעך, שיהיו נסי ה' וישעו מצויים אתו ושתצלח עליו רוח אלקים כאשר בתחלה. אחרי כן אמר (שם): ורוח נדיבה תסמכני - פירוש: הנה קטונתי מפני פשעי ואינני ראוי לנסיך ולהגלות עלי זרוע קדשך; ואם נשאת עון חטאתי, אינני כדאי להיות נאהב ורצוי כירחי קדם, אבל ברוח נדיבה תסמכני, כי אין קץ לנדבתך וטובתך. ובא "ורוח" בחסרון בי"ת, כמו (בראשית כז, לז): ודגן ותירוש סמכתי. וכענין הזה אמר הושע עליו השלום (הושע יד, ה): ארפא משובתם אוהבם נדבה. ענין "אוהבם נדבה" כענין מה שאמר דוד "ורוח נדיבה תסמכני".

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

מג ועוד יתפלל בעל התשובה אל ה' תמיד שיעזרהו אל התשובה, כמו שנאמר (ירמיה לא, יז): השיבני ואשובה כי אתה ה' אלקי.

מא התפלה. יתפלל אל השם ויבקש רחמים לכפר את כל עונותיו, שנאמר (הושע יד, ג): קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב - זה ענין התפלה, ופירוש "וקח טוב" - מעשה הטוב שעשינו, כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוטה כא א): עבירה מכבה מצוה. ובעת התשובה יתכפרו העונות ותתעורר זכות המצוה ויאיר נרה, אחרי אשר לא הגיה אורו לפני התשובה. וכן כתוב (איוב ח, ו): אם זך וישר אתה כי עתה יעיר עליך ושלם נות צדקך. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג): "אם זך וישר היית" לא נאמר, אלא "אם זך וישר אתה" - שעשית תשובה. כי עתה יעיר עליך - עתה אחרי התשובה שעשית, יעיר עליך כל הצדקות שעשית מלפנים, ואשר היה ביתך פתוח לרווחה ונטעת אשל אכסניה, כמו שכתוב (איוב לא, לב): דלתי לאורח אפתח, וקודם התשובה לא היו צדקותיך מגינות עליך, ואחרי שובך וסר עונך, יעיר זכותך, ושלם נות צדקך. ונשלמה פרים שפתינו - יחשב וידויינו כחטאת פרים לרצון לנו לפניך. והזכיר "פרים", כי חטאת פר היתה פנימית, והיו מזין מדמה על הפרוכת ועל מזבח הזהב.

מב ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם למחות כעב פשעיו וכענן חטאתיו, ושיחפוץ בו וירצהו ויעתר לו כאשר אם לא חטא, כענין שכתוב בדברי אליהוא על בעל התשובה אחרי היסורים (איוב לג, כו): יעתר אל אלוק וירצהו, כי יתכן להיות העון נסלח ונפדה מן היסורים ומכל גזרה, ואין לה' חפץ בו, ומנחה לא ירצה מידו, ותאות הצדיקים מן ההצלחות להפק רצון מהשם ושיחפוץ בהם. ורצונו - החיים הקיימים והאמתיים והאור הגדול הכולל כל הנעימות, כענין שנאמר (תהלים ל, ו): חיים ברצונו, ונאמר (שם פ, כ): ה' אלקים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים מזמור פ): אין לנו אלא הארת פניך, והוא ענין הרצון, וכבר הקדמנו ובארנו זה. על כן תראה בתפלת דוד בעת התשובה, אחרי שאמר (תהלים נא, ד): הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני, התפלל עוד על הרצון, להיות רצון השם יתברך בו כקודם החטא, ואמר (שם פסוק יג): אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני. אחרי כן התפלל ואמר (שם פסוק יד): השיבה לי ששון ישעך, שיהיו נסי ה' וישעו מצויים אתו ושתצלח עליו רוח אלקים כאשר בתחלה. אחרי כן אמר (שם): ורוח נדיבה תסמכני - פירוש: הנה קטונתי מפני פשעי ואינני ראוי לנסיך ולהגלות עלי זרוע קדשך; ואם נשאת עון חטאתי, אינני כדאי להיות נאהב ורצוי כירחי קדם, אבל ברוח נדיבה תסמכני, כי אין קץ לנדבתך וטובתך. ובא "רוח" בחסרון בי"ת, כמו (בראשית כז, לז): ודגן ותירוש סמכתי. וכענין הזה אמר הושע עליו השלום (הושע יד, ה): ארפא משובתם אוהבם נדבה. ענין "אוהבם נדבה" כענין מה שאמר דוד "ורוח נדיבה תסמכני".

מג ועוד יתפלל בעל התשובה אל ה' תמיד שיעזרהו אל התשובה, כמו שנאמר (ירמיה לא, יז): השיבני ואשובה כי אתה ה' אלקי.

העיקר הששה עשר

מד תקון המעוות באשר יוכל לתקון, כענין שנאמר (יונה ג, י): וירא האלקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה, ונאמר (שם פסוק ח): וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם, כי בדברים שבין אדם לחברו, כמו הגזל והחמס, לא יתכפר עונו עד אשר ישיב את הגזלה, וכן אם ציער את חברו והציק לו או הלבין פניו, או סיפר עליו לשון הרע, אין לו כפרה

דף מקורות

עד שיבקש ממנו מחילה, וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ב"ק צ"ב א) כי אף על פי שנתן דמי בושתו ודמי צער ההכאה, אין צער הבושה וההכאה נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה, שנאמר (בראשית כ, ז): ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחייה.

מה וראוי לבעל התשובה לעשות כן קודם הוידי כדי שיתרצה בוידי ודוד עליו השלום בעת התשובה כן עשה קודם הוידי שנאמר (תהלים נא, ו): לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך. פירוש: לך לבדך אני נחשב חוטא ואינני צריך זולתי למחילתך, ואם חטאתי לאיש כבר בקשתי מחילה ממנו וכפרתי פניו, וכמוהו (בראשית מד, לב): וחטאתי לאבי כל הימים - על החטא הזה אחשב חוטא כל הימים אצל אבי, כי לזאת לא יסלח לי. ותרגומו: ואהי חטא לאבא. או יהיה פירושו: לך לבדך חטאתי - לא חטאתי לאיש ולא העתרתי דברי עליו, ולא לקחתי מיד איש מאומה שאצטרך למחילתו ולהשיב את גזלתו, ואין כפרתי תלויה אלא בסליחתך. למען תצדק בדברך תזכה בשפטך - כדי להראות לעמים צדקתך וגודל סליחתך ביום דברך ודינך בעת שפטך אותי. ולשון "למען" - כי גודל החטא סבה להודע גודל הצדקה בסליחתו, על כן ימשול הדבר כאלו היה ראשית חטאת, למען יגלה חסד השם וצדקו בסליחתו ביום שפטו. וכמוהו (הושע ח, ז): כספם וזהבם עשו להם עצבים למען יכרת, כי עשיית העצבים סבת הכרת כספם וזהבם, המשיל הדבר כאילו עשו העצבים למען יכרת. או יהיה פירושו: למען זה תצדק בדברך על הפקודה והשילום, וכן "למען יכרת" - למען זה יכרת.

מו ועל הדרך הראשון פירשו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים מזמור נ"א) על זה: משל לרופא שראה את המכה, ואמר: כמה המכה הזאת מכה רבה מאד! אמר החולה: והלוא אשר הוכיתי מכה נחלה, לא היתה זאת כי אם לבעבור הגלות צדקת רפואתך ובעבור הראות את כחך! ועוד נוסף לקח על דבר העיקר הזה בשער הרביעי.

העיקר השבעה עשר

מז לרדוף פעולת החסד והאמת, כענין שנאמר (משלי טז, ו): בחסד ואמת יכופר עון וביראת ה' סור מרע. ועתה התבונן בסוד המקרא הזה. כי האמנם אם החוטא לא שב אל ה', לא יתכפר עונו בפועל החסד, כמו שנאמר (דברים י, ז): אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, ופירשו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט משלי י"א תתקמ"ז): לא יקח שוחד מצוה, למחול ולהעביר על העונות. ועוד אמרו (ב"ק נ א): כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן הוא יותרו חייו, אבל מאריך אפים, ואם לא ישמעו, ימד פעולתם אל חיקם. אכן זה שאמר שלמה עליו השלום "בחסד ואמת יכופר עון" - על בעל התשובה דיבר, כי יש עבירות שהתשובה ויום הכפורים תולים ויסורים ממרקים, כאשר יתבאר בשער הרביעי. והנה החסד יגן בעד החוטא וישמור עליו מן היסורים, בשגם הצל יציל מן המות, כמו שכתוב (משלי י, ב): וצדקה תציל ממות.

ועוד יש עון, והוא עון חלול השם, שהתשובה ויסורים תולים ומיתה ממרקת, כמו שנאמר (ישעיה כב, יד): אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו. והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת, ויעזור אחריה ויתעורר בדבריה, והופיע אורו לעיני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ונשא ראשם, וכתות השקר ישפילם יגיעם עד עפר, הנה אלה דרכי קדוש ה' והודר לאמונתו ועבודתו בעולם, ועוז ותפארת במקדש תורתו, על כן בהרבות פעליו לקדש את ה' ולעודד האמת להכין אותו ולסעדו, ונסלח לו מעון החלול עם התשובה בשומו האמת לעומת אשמת החלול, מדת תשובתו נגד מדת משובתו זה באור "בחסד ואמת יכופר עון".